

КОНГРЕСИ ООН: ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЇХ РЕКОМЕНДАЦІЙ У ПЛАНУВАННІ ТА ЗДІЙСНЕННІ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Автори висловлюють вдячність Представництву ООН в Україні за надані офіційні матеріали одинадцяти конгресів ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками, що відбулися в 1955–2005 рр.

Згідно з резолюцією 415(V) Генеральної Асамблеї ООН від 1 грудня 1950 р. передбачається скликання кожні 5 років міжнародних конгресів з проблем запобігання злочинності. Підготовка й організація цих заходів покладена на один з головних органів ООН – Економічну й Соціальну Раду (ЕКОСОП). З 1950 р. у складі ЕКОСОП існує Комітет експертів із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками. За останні 60 років цей структурний підрозділ, який є підготовчим органом, неодноразово змінював свою назву і статус: у 1971 р. – Комітет із запобігання злочинності та з боротьби з нею; у

1993 р. – Комісія із запобігання злочинності з кримінального правосуддя [5]. Зміна найменування відповідної Комісії викликала і зміну назви самих конгресів: «Конгрес ООН із запобігання злочинності та поводження з правопорушниками» (1955–2000 рр.) – на «Конгрес ООН із запобігання злочинності та з кримінального правосуддя» (2005 р.).

З 1955 р. було проведено 11 конгресів у таких містах, як Женева (1955 р.), Лондон (1960 р.), Стокгольм (1965 р.), Кіото (1970 р.), Женева (1975 р.), Каракас (1980 р.), Мілан (1985 р.), Гавана (1990 р.), Каїр (1995 р.), Відень (2000 р.), Бангкок (2005 р.).

Конгреси становлять собою універсальні форуми, на яких не тільки підсумовують співробітництво держав світу у сфері боротьби зі злочинністю, а й пропонують нові стратегії запобігання різним її проявам.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

Унікальність цих заходів полягає в тому, що в їх засіданнях беруть участь понад 100 країн світу, які представляють міністри закордонних і внутрішніх справ, представники урядів, інших органів державної влади й органів місцевого самоврядування, громадських організацій, делегати з різних наукових (у тому числі кримінологічних) установ. Особливість, теоретична і практична цінність конгресів ООН полягає також у можливостях обмінятися досвідом використання науково обґрунтованих, практично випробуваних і доведених конкретними діями у відповідних країнах світу заходів щодо попередження злочинних дій.

Наприклад, на останньому (11-му) Конгресі ООН, що відбувся в Бангкоку, взяло участь 130 країн світу, в тому числі й Україна. На форумі наглядчачами були представлені майже всі підрозділи Секретаріату ООН. Звертає на себе увагу той кримінологічно значущий факт, що на його засіданні взяли участь наглядчачі таких кримінологічних установ, як-от: Міжрегіональний науково-дослідний інститут Програми ООН з питань злочинності і правосуддя; Азіатський і Далекосхідний, Латиноамериканський, Африканський інститути із запобігання злочинності й по-

водженню з правопорушниками; Європейський інститут із запобігання злочинності й боротьби з нею; Міжнародний центр з реформи кримінального права й політики у сфері кримінального правосуддя; Австралійський інститут кримінології; Міжнародний вищий інститут кримінологічних досліджень; Арабський університет наук безпеки імені принца Наїфа; Міжнародний центр із запобігання злочинності; Інститут досліджень в галузі безпеки; Корейський інститут кримінології; Міжнародна науково-професійна консультативна рада.

На Конгресі були присутні представники наступних спеціалізованих установ: Продовольча й сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй; Міжнародна організація цивільної авіації; Всесвітній банк; Міжнародний валютний фонд; Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку. Своїх наглядчачів мали 22 міжурядові й 32 неурядові організації. Робота 1100 експертів з різних країн світу мала особистий характер [17]. Це, безсумнівно, свідчить, з одного боку, про занепокоєність країн світу зростаючою динамікою злочинності, її транснаціональним характером, а з другого – підвищення авторитетності конгресів, цінність їх стратегій у

боротьбі зі злочинністю.

Складність і серйозність таких форумів полягає ще й у тому, що їм передують численні неофіційні консультації, наради, конференції, що відбуваються в різних державах і на яких виробляються предмет і тематика конгресу, порядок, місце й час його проведення та ін.

Вивчення й узагальнення матеріалів конгресів ООН із запобігання злочинності та з кримінального правосуддя дозволяє дослідити еволюцію запобіжних заходів різних суб'єктів у тих чи інших країнах світу протягом останніх 60 років, використати в Україні найкращі наукові й практичні здобутки світової спільноти у сфері боротьби зі злочинністю.

Виділимо назви основних розділів і питань, на які зверталась увага в конгресах ООН із запобігання злочинності й поведженню з правопорушниками, що відбулися в 1955–2005 рр.:

Перший конгрес ООН: «Мінімальні стандартні правила поведження з ув'язненими». «Відбір і навчання персоналу для кримінально-виправних установ». «Праця в тюрмі; технічна допомога у запобіганні злочинності й поведженні з правопорушниками». «Запобігання

ювенальним вчинкам» та ін. [7].

Другий конгрес ООН: «Інтеграція тюремної праці в народне господарство, зокрема, оплата праці ув'язнених». «Запобігання різним видам злочинності, що походять від соціальних змін і супроводжують економічний розвиток у менш розвинених країнах». «Нові форми злочинності неповнолітніх: їх походження, запобігання». «Поводження, догляд і допомога матеріально залежним в'язням». «Поводження з ув'язненими і звільненими (професійне керівництво, навчання й розміщення)» тощо [8].

Третій конгрес ООН: «Соціальні зміни і злочинність». «Соціальні чинники і запобігання злочинності». «Громадські превентивні заходи». «Заходи боротьби з рецидивізмом». «Строк з випробуванням та інші заходи поза виправних установ». «Спеціальні превентивні й виправні заходи для молоді» та ін. [9].

Четвертий конгрес ООН: «Політика у сфері соціального захисту щодо планування розвитку» (чинників, що породжують злочинність). «Участь громадськості у запобіганні злочинності і боротьби з нею, включаючи злочинність неповнолітніх». «Мінімальні стандартні правила поведження з

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

ув'язненими у світлі останніх досягнень у виправній практиці». «Організація наукових досліджень для розробки політики в області соціального захисту» тощо [10].

П'ятий конгрес ООН: «Зміни у формах і масштабах злочинності – міжнародній і внутрішньодержавній». «Кримінальне законодавство, юридичні процедури та інші форми соціальної боротьби із запобігання злочинності». «Нова роль поліції та інших органів забезпечення правопорядку з особливим наголосом на змінювану обстановку й мінімальні норми ефективності». «Поводження з ув'язненими правопорушниками, які знаходяться на волі, з особливим наголосом на дотримання прийнятих ООН мінімальних стандартних правил поведження з ув'язненими». «Економічні й соціальні наслідки злочинності: нові проблеми для досліджень і планування» та ін. [11].

Шостий конгрес ООН: «Каракаська декларація». «Тенденції у сфері злочинності і стратегії з її запобігання». «Норми й керівні принципи ООН у сфері кримінального правосуддя: від установлення норм до їх здійснення. Смертна кара». «Нові перспективи у сфері запобігання злочинності. Кримінальне правосуддя й роз-

виток: роль міжнародного співробітництва». «Справедливість і правосуддя стосовно неповнолітніх: до і після вчинення злочину». «Злочинність і зловживання владою. Правопорушення й правопорушники поза досяжністю закону?». «Деінституціоналізація виправних заходів та її наслідки для ув'язнених». «Розвиток статистики у сфері злочинності і правосуддя». «Кодекс поведінки службових осіб з дотримання правопорядку». «Правова поінформованість і поширення правових знань». На ньому було прийнято понад 20 резолюцій та інших рекомендацій [12].

Сьомий конгрес ООН: «Керівні принципи у сфері запобігання злочинності і кримінального правосуддя в контексті розвитку й нового міжнародного економічного порядку». «Пекінські правила». «Декларація основних принципів правосуддя щодо жертв злочинів і зловживання владою». «Розробка стандартів для запобігання злочинності серед неповнолітніх». «Насильство в сім'ї». «Типова угода про передачу ув'язнених-іноземців і рекомендації стосовно поведження з ув'язненими-іноземцями». «Боротьба проти незаконного обігу наркотиків». «Справедливе поведження з жінками в рамках системи

кримінального правосуддя». «Положення, що гарантують права осіб, засуджених до смертної кари». «Молодь, злочинність і правосуддя». «Кримінальні акти терористичного характеру». «Жертви злочинів». На форумі прийнято понад 25 резолюцій [13].

Восьмий конгрес ООН: «Комп'ютеризація кримінального правосуддя». «Токійські правила (Стандартні мінімальні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням)». «Ер-Рядські принципи» (щодо запобігання злочинності неповнолітніх). «Політика у сфері кримінального правосуддя у зв'язку з проблемами, що стосуються тюремного ув'язнення, інших кримінально-правових санкцій і альтернативних заходів». «Запобігання злочинності неповнолітніх і захист молоді: основні підходи й напрямки». «Ефективні національні й міжнародні дії по боротьбі з: а) організованою злочинністю; б) терористичною злочинною діяльністю». На ньому прийнято 35 резолюцій, 5 типових угод та інші документи [14].

Дев'ятий конгрес ООН: «Міжнародне співробітництво і практична технічна допомога у зміцненні законності: сприяння здійсненню програми ООН із запобігання злочинності та з

кримінального правосуддя». «Заходи по боротьбі з транснаціональною й організованою злочинністю і роль кримінального права в охороні навколишнього середовища: національний досвід і міжнародне співробітництво». «Системи кримінального правосуддя й поліції: управління й удосконалення роботи поліції та інших правоохоронних органів, прокуратури, судів і виправних установ і роль юристів» (щодо захисту обвинувачених). «Стратегії у сфері запобігання злочинності, зокрема, щодо злочинів у міських районах і злочинності серед неповнолітніх та злочинів із застосуванням насильства, включаючи питання про потерпілих: оцінка й нові перспективи». На форумі прийнято 11 резолюцій та інші рішення [15].

Десятий конгрес ООН: «Віденська декларація про злочинність і правосуддя: відповіді на виклики XXI століття». «Становлення у світі у сфері злочинності й кримінального правосуддя». «Міжнародне співробітництво в боротьбі з транснаціональною злочинністю: нові виклики XXI століття». «Зміцнення законності й системи кримінального правосуддя». «Ефективне запобігання злочинності: в ногу з новітніми досягненнями». «Правопорушники й жертви: відповідальність і

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

справедливість у процесі відправлення правосуддя». «Боротьба з корупцією». «Злочини, пов'язані з використанням комп'ютерної мережі». «Участь громад у запобіганні злочинності». «Жінки в системі кримінального правосуддя» та ін. [16].

Одинадцятий конгрес ООН із запобігання злочинності та з кримінального правосуддя: «Бангкокська декларація». «Ефективні заходи по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю». «Міжнародне співробітництво в боротьбі з тероризмом і зв'язки між тероризмом та іншою злочинною діяльністю в контексті роботи Управління ООН з наркотиків і злочинності». «Корупція: погрози й тенденції XXI століття». «Економічні й фінансові злочини: виклики до стійкого розвитку». Форум провів 6 тематичних семінарів-практикумів і прийняв 2 резолюції [17].

Зміст перелічених конгресів демонструє тенденцію до стійкого розширення їх тематики, проблем, що розглядаються державами-учасницями. Це є природним відбиттям реагування світової спільноти на поступове збільшення криміногенності у світі в епоху розвитку глобалізаційних процесів.

Україна стосовно цього не

є винятком, доказом чому є Указ Президента України від 27 жовтня 2009 р., № 870/2009 «Прорішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 вересня 2009 року, «Про стан злочинності у державі та координацію діяльності органів державної влади у протидії злочинним проявам та корупції». У ньому зазначається, що «...злочинність... становить серйозну загрозу національній безпеці України. Вона стала одним із негативних чинників, який серйозно впливає на ефективність діяльності органів державної влади, підриває стабільність і систему правопорядку, захищеність прав, свобод і законних інтересів громадян». Далі додається: «Діяльність держави з протидії злочинності не має належного наукового забезпечення, нові технології та методики розробляються повільно та безсистемно, а наявні розробки впроваджуються недостатньо активно. Унаслідок цього заходи у сфері боротьби зі злочинністю, що здійснюються правоохоронними органами, не мають консолідованого і системного характеру». Цим рішенням РНБО України пропонує Раді Міністрів АРК, обласним і міськдержадміністраціям міст Києва та Севастополя затвердити у 3-місячний строк за участю право-

охоронних органів, органів місцевого самоврядування та громадськості регіональні програми профілактики правопорушень, рецидивної злочинності та злочинів, учинених неповнолітніми [6].

У зв'язку з вищезазначеним виникає запитання: а чому б не звернути увагу розробникам державної й регіональних програм запобігання злочинності та іншим суб'єктам боротьби з нею в Україні на вказані конгреси ООН, що містять колосальний антикриміногенний потенціал наукового й прикладного характеру, у тому числі й у сфері планування й прогнозування запобігання злочинності та її видам? Актуальність цієї проблеми збільшується, зважаючи на результати проведених і тих, що здійснюються, досліджень, які свідчать про незадовільний стан розробки, реалізації, координації й фінансування державної, регіональних і міських програм запобігання злочинності в країні [Див.: 1; 2; 3; 4].

Вагома роль зазначених конгресів ООН полягає в їх можливостях щодо: (а) закладення нормативних підвалин для подальшої плідної співпраці різних держав у царині боротьби зі злочинністю; (б) кримінологічного прогнозування і планування запобіжної діяль-

ності з огляду на вивчення злочинності в багатьох країнах; (в) аналізу стратегій боротьби зі злочинністю та її видами, а також їх урахування суб'єктами запобіжної діяльності в Україні; (г) отримання технічної, кадрової, організаційної та іншої допомоги з боку правоохоронних та інших органів різних держав; (д) обміну й поширення знань, досвіду й найкращих здобутків науковців і практиків щодо попередження злочинних проявів.

Отже, в епоху бурхливих глобалізаційних процесів на початку XXI ст., поступового перетворення національної організованої злочинності на міжнародну, транснаціональну прийняття Україною подальшої участі в підготовці, проведенні і, найголовніше – в реалізації положень і рекомендацій конгресів ООН разом із напрацюваннями українських науковців і практиків і є, мабуть, тим, так би мовити, «еліксиром», що дозволить хоча б призупинити катастрофічний стан справ (не перебільшуючи!) у сфері боротьби зі злочинністю в Україні. Підкреслимо, що від політичної волі, відповідальності й активності вчених, участі інших представників громадськості в урахуванні й імплементації положень конгресів ООН із запобігання злочинності та з

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

кримінального правосуддя, а також інших міжнародних нормативно-правових актів у розглядуваній сфері, залежить успіхів України в побудові демократичної і правової держави.

Список літератури: 1. *Голина В.В.* Забезпечення якості державного планування боротьби зі злочинністю на сучасному етапі розвитку України // Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні: Матер. наук. конф. (м. Харків, 15 трав. 2009 р.) / Голов. ред. В.І. Борисов. – Х.: Право, 2009. – С. 25–29. 2. *Голина В.В., Лукашевич С.Ю., Колодяжний М.Г.* та ін. Проблеми кримінологічного планування запобігання злочинності в Україні // Питання боротьби зі злочинністю : Зб. наук. пр. – Х. : Кроссруд, 2009. – Вип. 17. – С. 106–123. 3. *Клюев М.М.* Комплексний аналіз програмних документів у сфері запобігання злочинності // Наука і правоохорона. – 2009. – № 1–2. – С. 143–151. 4. *Колодяжний М.Г.* До проблеми удосконалення комплексних програм запобігання злочинності в Україні // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології : Матер. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 24 квіт. 2009 р.) / Донец. юрид. ін-т ЛДУВС. – Донецьк: Норд Комп'ютер, 2009. – С. 196–198. 5. *Лунеев В.В.* Десятый конгресс ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, его место в истории конгрессов // Гос-во и право. – 2000. – № 9. – С. 95–100. 6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11.09.2009 р. «Про стан злочинності у державі та координацію діяльності органів державної влади у протидії злочинним проявам та корупції»: Указ Президента України від 27.10.2009 р., № 870/2009 // Офіц. вісн. України. – 2009. – № 83. – Ст. 2809. 7. A/CONF/6/1 // Доповідь Першого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Женева, 22 серп. – 3 вер. 1955 р.). 8. A/CONF.17/20 // Доповідь Другого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Лондон, 8–19 серп. 1960 р.). 9. A/CONF.26/7 // Доповідь Третього конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Стокгольм, 9–18 серп. 1965 р.). 10. A/CONF.43/5 // Доповідь Четвертого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Кіото, 17–26 серп. 1970 р.). 11. A/CONF.56/10 // Доповідь П'ятого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Женева, 1–12 вер. 1975 р.). 12. A/CONF.87/14/Rev.1 // Доповідь Шостого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Каракас, 25 серп. – 5 вер. 1980 р.). 13. A/CONF.121/22/Rev.1 // Доповідь Сьомого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Мілан, 26 серп. – 6 вер. 1985 р.). 14. A/CONF.144/28/Rev.1 // Доповідь Восьмого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Гавана, 27 серп. – 7 вер. 1990 р.). 15. A/CONF.169/16/Rev.1 // Доповідь Дев'ятого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Каїр, 29 квіт. – 8 трав. 1995 р.). 16. A/CONF.187/15 // Доповідь Десятого конгресу ООН із запобігання злочинності й поводженню з правопорушниками (Відень, 10–17 квіт. 2000 р.). 17. A/CONF.203/18 // Доповідь Одинадцятого Конгресу ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя (Бангкок, 18–25 квіт. 2005 р.).

**КОНГРЕССЫ ООН: ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
ИХ РЕКОМЕНДАЦИЙ В ПЛАНИРОВАНИИ И РЕАЛИЗАЦИИ
МЕР ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ В УКРАИНЕ
Голина В.В., Колодяжний М.Г.**

Раскрывается сущность конгрессов ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию. Перечисляются вопросы, которые рассматривались на данных форумах. Указывается значение последних и возможности по реализации их рекомендаций в планировании и предупреждении преступности в Украине.

Проблеми боротьби зі злочинністю

Ключевые слова: Организация Объединенных Наций, конгрессы ООН, планирование предупредительной деятельности, стратегии предупреждения преступности.

UN CONGRESSES: PROSPECTS OF THE USAGE OF THEIR RECOMMENDATIONS IN PLANNING AND REALIZATION OF MEASURES OF PREVENTION CRIME IN UKRAINE

Golina V.V., Kolodyazhny M.G.

Essence of UN Congresses opens up prevention of crime and criminal justice. Questions which were examined on these forums are transferred. The value and marketabilities of UN Congresses are specified their recommendations in planning and prevention crime in Ukraine.

Key words: United Nations, UN congresses, planning of preventive activity, strategies of prevention crime.

Надійшла до редакції 22.12.2009 р.

УДК 343.979 (477)

Б.М. Головкін, канд. юрид. наук
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОРИСЛИВИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНЦІВ

Структура особи злочинця традиційно вивчається кримінологами за соціально-демографічними, особистісно-рольовими, соціально-психологічними та кримінально-правовими ознаками [1, с. 110]. Соціально-демографічні включають статистичні показники про стать, вік, освітній рівень, соціальне й матеріальне становище, рід занять і шлюбний стан корисливих насильницьких злочинців. Перелічений набір статистичних показників не випадковий,

бо за допомогою статистичного інструментарію робиться соціальний зріз населення, виокремлюється самостійна демографічна група, вихідцями з якої порівняно частіше є корисливі насильницькі злочинці, й описуються характеристики даної групи. Найбільш інформативними виступають фіксовані соціально-демографічні параметри криміногенної щодо корисливого насильництва демографічної групи населення, які можуть служити орієнтирами